

KREATÍV IPARÁGAK, MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ÉS A JOG

A Képviselői Információs Szolgálat Infojegyzete a mesterséges intelligencia kreatív iparágakban történő alkalmazásával várhatóan megnyíló egyes szerzői jogi felvetéseire kívánja felhívni a figyelmet.

Bevezetés

A digitális technológiai boom az elmúlt két évtizedben gyökeres változásokat indított az élet számos területén. Nincs ez másként a kultúra és a kreatív iparágak területén sem. A mesterséges intelligencia hatása a teljes kulturális értéklánc vonatkozásában – azaz a művek létrehozása, előállítás, terjesztése, az ahhoz való hozzáférés és a kultúrában való részvétel területe – látható és érzékelhető.

A Kulturális- és kreatív ágazat kifejezés tartalmi definíciója is újkeletű. Olyan gyűjtőfogalom, amely igen szerteágazó tevékenységek, szolgáltatások, illetve tartalmak összessége. Közös bennük, hogy általában kapcsolatban állnak a kulturális értékekkel, művészi, kreatív kifejezésmóddal, ösztönzőleg hathatnak az innovációra és a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó munkahelyteremtésre. Európai szinten a kulturális és kreatív ágazat fogalmát a Kreatív Európa program (2021) jogalapját adó [Ren-delet](#) e jellemzőkkel igyekszik meghatározni, majd többek között a következőket sorolja ide: az építészet, az archívumok, a könyvtárak és múzeumok, az iparművészet, az audiovizuális ágazat (ideértve a filmeket, a televíziót, a videojátékokat és a multimédiát), a tárgyi és a szellemi kulturális örökség, a design (ideértve a divattervezést), a fesztiválok, a zene, az irodalom, az előadóművészet (ideértve a színházat és a táncot), a könyvszakma és a kiadói tevékenység, a rádiózás és a képzőművészet.

A mesterséges intelligencia ezekben az ágazatokban nemcsak, hogy jelen van, de kitérít a művészi kifejezés területeit a kiterjesztett valóság (AR) révén, vagy a 3D nyomtatás technológiájának felhasználásával. Ezekben a folyamatokban még az alkotó ember irányít, a mesterséges intelligencia kulturális ágazatba történő felhasználása azonban akár változást is hozhat. Jó példa lehet erre [Edmond Belamy portréja](#), egy mesterséges intelligencia által készített olyan műalkotás, amely a [Christie's árverésén 432 000 dollárért](#) kelt el vagy a [coloradói állami vásár képzőművészeti versenyét](#) megnyerő műalkotás.

Az elmúlt években fejlesztett eszközök a nem hivatásos alkotók művészi önkifejezését segítik; pl. a [Google Magenta](#), [AIVA](#) az [Amper](#) különböző stílusú dalok létrehozására ad lehetőséget zeneszerzési ismeretek nélkül, de megjelentek videókészítő, rajzoló, vagy szövegek létrehozására alkalmas programok is ([DALL-E](#)). Ezen lehetőségek az alkotással kapcsolatos alapvető kérdéseket nyitnak meg; például, hogy kit tekinthetünk alkotónak és vajon kinek mihez lesz joga a létrejött alkotás felett?

Egy további szempontot képvisel az a tény, hogy a digitális korszak

- Kreatív iparágak körébe tartozik pl. az iparművészet, az audiovizuális ágazat, a tárgyi és szellemi kulturális örökség, a design, a fesztiválok, a zene, az irodalom, az előadóművészet, a könyvszakma, a kiadói tevékenység, a rádiózás és a képzőművészet.
- Az online tartalommegosztó szolgáltató olyan, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújt, amelynek (egyik) fő célja a felhasználói által feltöltött, jelentős mennyiségű, szerzői jogi védelem alatt álló mű vagy teljesítmény tárolása, ahhoz hozzáférés biztosítása a nyilvánosság számára, amely műveket és más védelem alatt álló teljesítményeket nyereségszerzési céllal összerendez és promótál.
- Érintett alapjogok: a vállalkozási szabadság tiszteletben tartása, a szolgáltatások felhasználóinak a véleménynyilvánítási és a tájékozódás szabadságához való joga és a védett szellemi tulajdonjogok.
- [CDSM irányelv](#) (EU) 2019/790 (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról
- A mesterséges intelligencia sokféle lehetséges definíciós elemét jól érzékelteti [Hárs tanulmánya](#) (ld. még [Infojegyzet 2019/11](#)).

megsokszorozta a hozzáférés lehetőségeit és ezzel a jogdíjak lehetséges forrásait is. Míg a zene terén a forradalmi változásokat az iTunes, valamint a hozzá hasonló szolgáltatók elterjedéséhez kötik, jelenleg az online streaming platformok biztosítanak széles hozzáférési lehetőséget és nemcsak zenei tartalmakhoz. Időközben új típusú szerzői jogi licencek kidolgozásával is próbálkoztak. Ez az ún. [Creative Commons \(CC\)](#), amely lehetőséget biztosít a szerzők számára, hogy jelölésekkel a jogok egy szelektív részét tartásuk csak fenn. Másként fogalmazva tehát ez a rendszer lehetőséget ad arra, hogy a "minden jog fenntartva" helyett a "bizonyos jogok fenntartva" opciót válassza a szerző, és ezt láthatóvá tegye, nyitva hagyva például a tartalom sokszorosításának, illetve adott esetben átdolgozásának és kereskedelmi forgalomba hozatalának lehetőségét.

A technológiai átalakulás e sokféle érdekcsoport szempontjainak ütközését hozta. Alapjogi aspektusból közelítve legalább a következő háromféle jogos érdek találkozhat egymással: a vállalkozás joga, a szerző érdeke és a véleménynyilvánítás szabadsága. Az elmúlt évtized e különböző szempontok, érdekek újrasúlyozását tette szükségessé.

A SZERZŐI JOGOK EGYES KIHÍVÁSAI

Ki a jogtulajdonos?

A mesterséges intelligencia esetében a szerzői jog illetve az alkotók díjazásának kérdései különösen összetett problémát jelentenek. Ki az alkotó a mesterséges intelligencia segítségével létrehozott művek tekintetében, és ki nek van tulajdonjoga: az algoritmust programozó személyeknek, vagy az azt finanszírozó befektetőnek, cégnek? Az Európai Parlament [jelentése](#) (2017) a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról eredetileg azt a javaslatot is megfogalmazta volna, hogy a számítógépek és robotok is kapjanak szellemi alkotói státuszt, ám ezt a lehetőséget gyorsan elvetették. 2020 januárjában a kínai Sencsen egy bírósága döntött úgy, hogy egy robot – a "DreamWriter" rendszer – által írt cikk szerzői jogi védelem

alatt áll, mivel az "bizonyos eredetiséget" mutat ([Sawers 2020](#)).

A mesterséges intelligenciával létrehozott művek jogára vonatkozó vitát tovább bonyolítja, hogy a mesterséges intelligenciával működő gépek táplálására használt adatok is származhatnak szerzői jogvédelem alatt álló művekből, például dalokból, videókból vagy szövegekből.

Biztonságos online környezet vs. a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása

A szerzői jogok megsértése olyan globális probléma, amely a legtöbb piacot érinti. Léteznek engedély nélküli streaming weboldalak és P2P (peer-to-peer) fájlcsere hálózatok, amelyek keresztül a művek a jogosult engedélye nélkül terjedhetnek. Vannak olyan globális szolgáltatók, mint a YouTube, amelyek lehetővé teszik a felhasználó által generált tartalmak (ún. user-generated content UGC) nyilvánosságra kerülését. A napi feltöltések száma egy ilyen platformon milliós nagyságrendű.

Kötelezhető-e a platform minden tartalmának előszűrésére? Mi történik akkor, ha az előzetes ellenőrzés jogsértést észlelve megakadályozza annak feltöltését? [2020 januárjában](#) például Ramzy Masri digitális művész néhány alkotását az Instagram "hamis információnak" bélyegezte és [letiltotta](#). Masri Photoshop segítségével színezett képek gyűjteményét tette közzé, de az algoritmus felfüggesztette a terjesztését.

A blokkolás célja kettős: egyrészt a jogsértő tartalmak elérhetetlenné tétele, másrészt egy eszköz, amellyel a felhasználókat a jogszerű felhasználások felé terelheti. A blokkolás hatékony módja a tartalom elérhetetlenné tételének, azonban a véleménynyilvánítás szabadságával ütközhet, amelyet – többek között – az [Emberi Jogok Európai Egyezményének](#) 10. cikke is rögzít.

Nem publikált művek regisztrációja

Egy olyan korszakban, amikor a technológiák exponenciálisan növelik a létrejövő alkotások számát, a művek nyilvántartásba vételére szolgáló rendszerek mennyiségi és minőségi kihí-

vásokkal állnak szembe. Ugyanakkor ezek hiánya akadályozhatja a szerzői jogérvényesítést.

A CDSM IRÁNYELV 17. CIKKE

Tartalommegosztó szolgáltatásokra vonatkozó újítások

Hosszas politikai egyeztetés eredményeként a 2019 áprilisában elfogadott [CDSM irányelv \(EU\) 2019/790](#) 2021. június 1-jén lépett hatályba. Az irányelv a szerzői jog számos aspektusával foglalkozik, például rendelkezik a határon átnyúló oktatással, a kereskedelmi forgalomban nem kapható művekkel, a szöveg- és adatbányászattal kapcsolatos felhasználások szerzői jogi kérdéseiről, szomszédos jogokat biztosít a sajtókiadóknak és új esetekkel bővíti a szabad felhasználások körét.

Az irányelv legtöbb vitát kiváltó 17. cikke a tartalommegosztó szolgáltatásokat (pl. YouTube, Facebook), rajtuk keresztül pedig azok felhasználóit is érinti.

Kimondja, hogy az ilyen szolgáltatásokat üzemeltető platformoknak nagyobb erőfeszítéseket kell tenniük a személyhez fűződő szerzői jogok megsértésének megakadályozására (17. cikk), valamint biztosítaniuk kell a szerzők és előadóművészek megfelelő és arányos díjazását műveik hasznosításáért (18–23. cikk). Az említett 17. cikket minden oldal kritizálta: a felhasználók szerint túlzottan szigorú és nagy mennyiségű tartalom válik majd hozzáférhetetlenné; a jogosultak szerint nem elég hatékony még ez sem; a szolgáltatók szerint túl költséges a szűrés és nem egyértelmű a rájuk vonatkozó szabályozás.

Az irányelv 17. cikk (10) bekezdése értelmében az [Európai Bizottságnak iránymutatást](#) kell adnia a 17. cikk alkalmazásáról, különösen az online tartalommegosztó szolgáltatók és a jogosultak közötti együttműködés szabályaira vonatkozóan.

Nyilvánossághoz közvetítés

Az irányelv azt a kérdést, hogy szerzői jogi szempontból az online tartalommegosztó szolgáltatók tevékenységét nyilvánossághoz való közvetítésnek kell tekinteni, egyértelművé

teszi. Követésképpen tehát szükséges a szerző hozzájárulása művének közzétételéhez, amelyet például felhasználási szerződés megkötésével szerezhetnek meg a tartalommegosztó szolgáltatók.

Közvetlen felelősség

A szabályozás különlegessége, hogy változtat az ún. safe harbour, azaz közvetett felelősségen alapuló rendszeren és bevezeti az érintett tartalommegosztó szolgáltatók közvetlen felelősségét. Ez azt jelenti, hogy a tartalommegosztó szolgáltatókat automatikus felelősség terheli minden olyan esetben, amikor valamely védelem alatt álló művet a szolgáltatásaikon keresztül online elérhetővé tesznek. Ennek alapján többek között kötelezhetők arra, hogy a jogosultaknak kártérítést fizessenek.

Ha az érintett szolgáltatók nem szerezték meg a jogosult hozzájárulását, tehát nem kötöttek vele felhasználói szerződést és a tartalmat a felületen közzétették, akkor a felelősség alól csak meghatározott feltételek együttes teljesítése esetén mentesülhetnek. A mentesülési feltételek meglétét is nekik kell bizonyítaniuk.

LENGYELORSZÁG KIFOGÁSA

Lengyelország az irányelv elfogadásával egy időben (2019) [keresettel](#) fordult az Európai Bírósághoz, amelyben azt kérte, hogy a Bíróság semmisítse meg a frissen elfogadott irányelv 17. cikkének bizonyos részeit, vagy annak egészét.

Azzal érveltek, hogy a tartalommegosztó szolgáltatók csak akkor tudnak biztosan mentesülni a felelősség alól, ha a közzétételre szánt felhasználói tartalmakat folyamatosan, még megjelelésük előtt nyomon követik. Ehhez olyan informatikai eszközöket kell használniuk, amelyek lehetővé teszik a tartalmak automatikus szűrését. Ez a megelőző nyomon követés, azonban szemben áll az [Európai Unió Alapjogi Chartájának](#) 11. cikkében biztosított véleménynyilvánítási és tájékozódási szabadsággal, mert sérti ezen alapvető jog „lényeges tartalmát”, vagy legalábbis nem tartja tiszteletben az arányosság elvét. Egyúttal sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE)

10. cikkét is, amely mindenki számára kimondja a véleménynyilvánítás szabadságát.

Az [Európai Bíróság 2022. április 26-án hozott ítélet](#)ében a Lengyel Köztársaság keresetét elutasította.

Indokolásában az Európai Bíróság kitér arra, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatából nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy az EJEE 10. cikk mindenféle előzetes korlátozást a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásaként értelmezne. Ugyanakkor elismeri, hogy az ilyen korlátozások valós veszélyt jelentenek az alapvető jog tiszteletben tartására nézve.

Alapvető jog gyakorlása csak törvény által korlátozható. Ez a követelmény azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy az e korlátozást tartalmazó szabályozást a változó körülményekhez való alkalmazkodáshoz igazítva, kellően nyitott módon fogalmazzák meg.

Az EU Bíróság az irányelv 17. cikk (7) bekezdésében további garanciát lát a véleménynyilvánítás szabadságának biztosítására. Ennek célja ugyanis, hogy a tartalomszolgáltatók eljárásának eredményeképpen a jogszerű tartalmak hozzáférhetőségét ne lehessen megakadályozni.

Az ítélet azt is kiemeli, hogy éppen a több versengő jog – a vállalkozási szabadság tiszteletben tartása, a szolgáltatások felhasználóinak a véleménynyilvánítási és a tájékozódás szabadságához való joga, valamint a védett szellemi tulajdonjogok közötti megfelelő egyensúly –, tiszteletben tartása érdekében született meg ez a fajta rugalmas meghatározás.

TOVÁBBI LÉPÉSEK

Magyarország az irányelv átültetésére vonatkozó kötelezettségének határidőben [eleget tett](#). A [Bizottság 2022 május 9-i közleménye](#) szerint indokolással ellátott véleményt küldött 13 tagállamnak, mivel nem értesítették a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó átültetési intézkedésekről.

Ami az EU Bíróság döntésében megjelenő elveket illeti, várhatóan további uniós jogszabályok segítik annak értelmezését, mint például a [digitális szolgáltatásokról szóló rendelettervezet \(DSA\)](#), amely az alkalmazott szűrési mechanizmusok átláthatóságát kívánja elősegíteni. A jogszabály gyakorlatra vonatkozó hatása még számos kutatási lehetőséget tartogat ([Baranyi, 2021](#)).

Források:

- Pogácsás Anett: Modern jogérvényesítés vagy modern cenzúra? A weboldalak blokkolásának újabb tanulságai. [In Medias Res](#) 2020/1. június, 165-177.
- Octavio, Kulesz: Supporting Culture in the Digital Age, International Federation of Arts Councils and Culture Agencies, [IFACCA Report](#) March 2020.
- [C-401/19. sz. ügy](#) Lengyel Köztársaság kontra Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa; Ítélet ECLI:EU:C:2022:297
- João Pedro Quintais: Article 17 survives, but freedom of expression safeguards are key: C-401/19 – Poland v Parliament and Council, [copyrightblog.kluwerilaw.com](#);
- Újhelyi Dávid: Hatályba lépett a szerzői jogról szóló törvény módosítása, <https://copy21.com/2021/06/hatalyba-lepett-a-szerzoi-jogrol-szolo-torveny-modositasa/>, június 1. 2021.
- C.Stuart – F.Terry: A Research Agenda for the Creative Industries. Edward Elgar Publishing, 2019
- Hárs András: AI and international law – Legal personality and avenues for regulation – Hungarian Journal of Legas Studies, [Vol 62/4](#).
- Grad-Gyenge Anikó: Alapjogi kérdések a DSM-irányelv 17. cikkében: a szerzőnek a mű lehívásra való hozzáférhetővé tételhez szükséges joga korlátozásának arányossága. [MTA Law Working Papers 2022/3](#)

Készítette: dr. Szalay Klára
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-6486